



תפילה בכוונה



דעת הרמב"ם • "צלתי ובעותי" • תפילת היחיד ותפילת הצבור • עבדו בתורתו עבדו במקדשו

דעת הרמב"ם

הרמב"ם פוסק בהלכות תפילה ש"חמישה דברים מעכבין את התפילה" (פ"ד, ה"ה), והחמישי שבהם הוא כוונת הלב. ובהלכה ט"ו ביאר הרמב"ם: "כוונת הלב כיצד, כל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה, ואם התפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה". ומהי כוונת הלב? "שיפנה את לבו מכל המתשבות ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה. לפיכך צריך לישב מעט קודם התפילה כדי לכיין את לבו ואח"כ יתפלל בנחת ובתחנונים ולא יעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי ומשליכו והולך לו" (שם, הלכה טז).

מדברי הרמב"ם משמע, שדין כוונה זו הוא חל על כל התפילה, ואם החסיר כוונה בברכה אחת, צריך לחזור ולהתפלל. ברם שישה פרקים אחר כך פסק הרמב"ם, ש"מי שהתפלל ולא כיון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כיון לבו בברכה הראשונה, שוב אינו צריך" (הלכות תפילה י, א). הרי שכוונה מעכבת רק בברכה הראשונה, וזה סותר לכאורה מה שסתם הרמב"ם בפ"ד. ר' חיים מבריסק בחיבורו על הרמב"ם ביאר, שישנם שני סוגי כוונות

* דברים שנאמרו בז' אדר תשנ"ו, יום הזיכרון הראשון למרן ראש הישיבה, הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל.

בתפילה. האחת, כוונת פירוש המילים שמוציא בשפתיו, והשנייה, שיצייר כאילו שכינה כנגדו ושיסיר כל מחשבות הטורדות אותו, ואלו הן שתי כוונות שונות. כוונת פירוש המילים היא כוונה המיוחדת למצוות התפילה בלבד, ועל כוונה זו נאמר בגמרא שבדיעבד אם כיון לבו בברכת אבות בלבד, יצא; משא"כ הכוונה השנייה, שעליה מדבר הרמב"ם בפ"ד, "שיפנה לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאילו עומד לפני השכינה", כוונה זו היא מעצם מעשה התפילה, ובלעדיה הרי הוא נחשב כ"מתעסק", ואינו נחשב למעשה כלל, כמו בכל התורה כולה. וחסרון כוונה זו מעכב בכל התפילה, שבאותו חלק שלא כיוון שעומד לפני ה', הרי זה כאילו לא התפלל כלל, וכאילו דילג על חלק זה של התפילה, וע"כ חוזר ומתפלל.

על פי דברי ר' חיים אלו, כתב בספר 'עמק ברכה' נגד דברי החיי אדם שפסק (הל' תפלה כלל כה, ט), שאם אדם עומד בתפילה ונסתפק באיזה דין הנוגע לתפילה, מותר לילך ממקומו ולעיין בספר, וכן לשאול את חברו מה הדין. וביאר שם בנשמת אדם, משום שכל שיחה שהיא לצורך אותו דבר לא הוי הפסק, כדאיתא בברכות מ"ע"א (דאיתא שם: "טול ברוך, אינו צריך לברך" ופירש"י: הך שיחה צורך ברכה ולא מפסקא). וכתב ע"ז בספר עמק ברכה (עמ' יא): "ולענ"ד ברור שאין הדבר כן, דודאי אסור להפסיק באמצע התפלה לצורך התפלה... ואין לדמות כלל תפלה לברכה, דנהי לדין ברכה כל שיחה שהיא לצורך הדבר לא הוי הפסק, אבל בתפלה דבעינן שכינה כנגדו, וזה כל עיקר ענין התפלה, כמו שנתבאר, א"כ אם מפסיק בשיחה הרי הוא מפסיק בשכינה נגדו ושוב אינו עומד לפני השכינה והוי כאילו גמר תפלתו, ומה מהני לזה מה שהוא לצורך התפלה". וכן כתב הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, שמי שמתפלל תפילת שמ"ע, ולבו בל עמו, והוא טרוד במחשבותיו ואינו יודע ומרגיש ששפתותיו נעות, אפשר דהוי מתעסק, והוי כאילו לא התפלל כלל (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' א).

דברי ר' חיים אלו הם חומרה גדולה בהלכות תפילה, וכבר העיר ע"כ החזון איש בהערותיו בגיליון על דברי ר' חיים, וכתב שזה כמעט בלתי אפשרי לכוון במשך כל התפילה בלי הפסק, כאילו עומד לפני ה'. וכבר אמרו במס' בב"ב, דעיון תפילה אין אדם ניצול מהם בכל יום, ופירשו התוס' שם, שאין שום אדם יכול לכוון בתפילתו היטב. ועוד הביאו התוס' מהירושלמי, שיש

להחזיק טובה לראש, שהוא כורע במודים - הרי שהגוף כבר הורגל ועושה דברים גם בלא כוונה, ולא נאמר שלא יצא בזה ידי תפילה.

ועל טענת ר' חיים שבלא כוונה הוי כמתעסק, כתב החזון איש, שאדם העומד בתפילה לא שייך בו מתעסק, שלעולם יש בו ידיעה קלושה שהוא מתפלל לפני ה', הגם שלבו אינו ער לזה כ"כ, ובידיעה קלושה זו סגי. ואף שאין זה רצוי, מ"מ אין לומר שהרי הוא כאילו לא התפלל.

ועל מה שהראה ר' חיים שדברי הרמב"ם סותרים זה את זה, כתב החזו"א, שבפ"ד כתב הרמב"ם היאך צריכה להיות התפילה לכתחילה, ואילו בפ"י כתב את המצוי בדיעבד, לכתחילה חייב לכוון כל התפילה, אך בדיעבד, אם כיוון באבות יצא ואינו חוזר.

"צלותי ובעותי"

הלכות רבות במצות התפילה נלמדו מתפילתו של משה רבנו. אחת מהן "דריש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל. מנלן, ממשה רבנו, דכתיב ה' א-להים אתה החילות להראות את עבדך' וכו' (דברים ג, כד) וכתיב בתריה 'אעברה נא ואראה את הארץ הטבה' (שם שם, כה) (ברכות לב ע"א, ע"ז ז ע"ב).

ויש להקשות על דברי רבי שמלאי ממשה רבנו עצמו, שלאחר חטא העגל נאמר: "ויחל משה את פני ה' א-להיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך", הרי שהתחיל משה לבקש בקשתו מבלי להקדים דברי שבח, כפי שנהג בפרשת ואתחנן. ועוד יש להעיר, בפרשת ויחל אמר לו הקב"ה "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם" (שם שם, י), וביקשו הקב"ה שלא יתפלל, ויניח לו; "ואינו מוכן לפי הנראה, אחר שהקב"ה גזר ואמר הניחה לי, היינו שלא יתפלל, היאך מצא משה היתר להתפלל" (העמק דבר, שמות לב, יא).

ישב על מדוכה זו הנצי"ב בפירושו לתורה, והצביע על דברי אונקלוס בפרשה. את המילים "ועתה הניחה לי", הוא תרגם, "וכען אנח בעותך", ואילו את המילים "ויחל משה - ויצלי משה". דברי תורה עניינם במקום אחד ועשירים במקום אחר, ופתרון הדבר בתרגום עצמו, בפרשת ויחי. את הפסוק "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" (בראשית מח, כב),

תירגם שם "בצלותי ובכעותי". והאריך שם הנצי"ב בהרחב דבר עפ"י הגמרא בב"ב (קכג ע"א) "חרכי זו תפילה, קשתי זו בקשה", שהתפילה שמתפללים ג' פעמים ביום, והיא התפילה הקבועה, היא הנקראת צלותא, ואילו התפילה האישית, המיוחדת, שאדם מתפלל לצורכי עצמו, נקראת בעותא. וכשיש לאדם צורך מיוחד, רצוי להתפלל על כך בתוך התפילה הקבועה, שאז הוא עת רצון. וכשמתפלל תפילה מיוחדת צריך להקדים שבח לתפילה. אבל כשמזכיר צרכיו המיוחדים בתוך התפילה הקבועה, אין צורך שיקדים דברי שבח, שהרי כבר הזכיר השבח בתחילת התפילה. וזהו שדרשה הגמרא: "תפילה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שיחו", אימתי תפילה לעני כי יעטף, בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו". וכתב התוס' שם ששיח הוא התפילה הקבועה.

ועל כן פירש הנצי"ב בהרחב דבר, שאברהם נגש להתפלל על אנשי סדום, ולא הקדים דברי שבח, אלא מיד אמר "האף תספה צדיק עם רשע" (בראשית יח, כב), משום שאברהם ביקש זאת תוך כדי תפילת מנחה הקבועה, שהרי נאמר שם "ואברהם עודנו עומד לפני ה', ויגש אברהם ויאמר האף תספה" וגו', ותרגם אונקלוס "משמש בצלו קדם ה'", היינו שעמד בתפילה, ובתוך תפילת קבע א"צ לפתוח בדברי שבח. לעומת זאת, יעקב הזכיר בתפילתו דברי שבח, שכן אמר לפני פגישתו עם עשו: "א-להי אבי אברהם וא-להי אבי יצחק... קטנתי מכל החסדים... הצילני נא מיד אחי..." (שם לב, יא), וביאר שם הנצי"ב בפרשת וישלח, ששם היתה השעה דוחקת, ולא יכל יעקב להמתין עד זמן התפילה הקבועה, וע"כ התפלל תפילה נפרדת, והוצרך להקדים דברי שבח. וכן איתא במסכת עבודה זרה (ז ע"ב): "ר"י אומר, מתפלל אדם ואח"כ שואל צרכיו שנאמר 'אשפוך לפניו שיחי, צרתי לפניו אגיד'". וכבר הזכרנו ששיח הוא התפילה הקבועה, וע"כ בראשונה אשפוך שיחי, היינו התפילה הקבועה, ורק אח"כ אומר לפניו צרתי האישית.

החילוק בין צלותא לבעותא, בין תפילה קבועה לבקשה אישית, הוא בענין הכוונה. התפילה הקבועה אינה דורשת כוונה מיוחדת, אך הבקשה האישית מחייבת כוונה מרובה. "שמע ה' תחינתי" - בקשתי המיוחדת, ולזה צריך כוונה מרובה ותפילה שהיא תקבל. "ה' תפילתי יקח" - בוודאי יקח, גם בלא כוונה, כיון שהיא תפילה קבועה (משך חכמה,

בראשית מח, כב).

וכך מפרש המשך חכמה את דברי התרגום "בחרבי ובקשתי - בצלותי ובעותי". החרב מזיקה בעצמה, כיון שהיא חדה, וברזל ממית בכל שהוא ואינו צריך אומד. לעומת זאת, הקשת כשלעצמה אינה מזיקה, רק בשיתוף עם כח היורה, אפשר שתזיק, וככל שיכוון היורה ויפעיל כח רב יותר במשיכת היתר, כן תרבה עצמתו ופגיעתו של החץ. וע"כ תפילת הקבע, שאינה זקוקה לכוונה מרובה, נמשלה לחרב שפוגעת בכל מקרה; אך הבקשה והתפילה האישית, זקוקה לכוונה מרובה, דמיונה לקשת וחץ. ולכן אמרה הגמרא במסכת ברכות (ה, ע"א): "כל הקורא קריאת שמע על מיטתו, כאילו אווז חרב של שתי פיפיות", כי על מיטתו אין האדם מכוון ביותר, אלא שהיא מסייעת למלחמתו במזיקין, כיון שיש לה שתי פיות והיא חדה משני הצדדים, ואף בלא כוונה מרובה היא פוגעת יותר מחרב רגילה, שדי לה שהיא חדה בצד אחד.

ובכך מתבארת תפילתו של משה במעשה העגל. כבר הזכרנו לעיל את דברי הגמרא שילפינן ממשה שצריך לסדר שבחו של מקום לפני התפילה. ופליגי בזה תנאי, וז"ל הגמרא שם: "ר' יהושע סבר ילפינן ממשה (רש"י: להסדיר שבח תפילה ואח"כ יתפלל), ור' אליעזר סבר לא ילפינן ממשה, שאני משה דרב גובריה (רש"י: גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף שבחו של מלך מלכי המלכים, אבל איניש דעלמא מחזי כיוהרא). וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפילה. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אעפ"י שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה, אבל אם בא להוסיף בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר (רש"י: אם היה משבח תלמודו - מאריך בחונן הדעת, אם בעל תשובה הוא - מאריך בהרוצה בתשובה וכן כולן).

וכתב הנצי"ב ש"תפילת משה היתה מיוחדת בזה שבדרך כלל היתה תפילתו בדרך של בקשה, ולא היה מתפלל תפילות קבע, וע"כ הוצרך להקדים שבח לתפילה, משא"כ בתפילות קבע, שהשבח כבר נאמר בג' הראשונות, וע"כ יכול להוסיף בקשות מיוחדות בסוף כל ברכה, מבלי להקדים דברי שבח. ולאחר שחטאו ישראל בעגל, נאמר לו 'לך רד כי

שחת עמך', ודרשו חז"ל: רד מגדולתך. ולכן הזהירו הקב"ה, 'ועתה הניחה לי', ותרגומו 'אנח בעותך', משום שנתבקש לא להתפלל תפילה לצורך השעה כדרכו, היינו תפילת בקשה. והתחכם משה 'ויחל משה את פני ה' א-להיו', ותרגם האונקלוס 'וצלי משה', היינו שעמד להתפלל תפילה קבועה. וע"כ לא הוצרך הפעם להקדים דברי שבח, ככל תפילה קבועה, שכבר נאמרו דברי השבח בג' הראשונות. ולא היתה בזה הליכה נגד רצון הבורא, שבקש 'הניחה לי', שהוא נתבקש להניח 'בעותא', ואילו הוא התפלל 'וצלי'". ומיושבת התמיהה, איך המשיך להתפלל למרות שהקב"ה ביקש ממנו שיניח לו, שמה שנתבקש שיניח הוא הבקשה הפרטית, ואילו משה התפלל בתוך תפילת הקבע.

תפילת היחיד ותפילת הצבור

לחילוק זה שבין צלותא ובעותא ישנו ביטוי נוסף - תפילת היחיד ותפילת הצבור. היחיד מתפלל על צרכיו המיוחדים ואילו הציבור מתפלל על דברים נוספים, כגון גאולת הכלל, ביהמ"ק, נבואה, סנהדרין וכדומה. וע"כ תפילת הציבור היא מעין העבודה שבמקדש, ויש לה צביון טקסי, כעבדים לפני המלך, והתפילה מסודרת ומנוסחת מראש, והיא כנגד הקרבנות, עבודה ציבורית שבמקדש. לעומת זה, תפילת היחיד היא תפילה אישית ואינטימית, כבן המתחטא לפני אביו. וזה הטעם השני שאמרו חז"ל: "תפילות כנגד אבות תקנום", כל אחד מהאבות ותפילתו המיוחדת ובזמנו המיוחד.

ומכאן גם החילוק בעניין הכוונה. היחיד הנבלע בעדה, ושר יחד עם כולם את המנון המלכות, אין זה פוגם אם אינו מבין את משמעותן של המילים. עצם ההצטרפות לשירת המקהלה יוצרת את תחושת העבדות וההוקרה למלך. לא כן אדם המדבר בפרטיות אל המלך ואינו מבין את משמעותן של המילים שמוציא מפיו, הרי זו חוצפה גדולה והעזת פנים כלפי המלך, וכדי ביזיון וקצף.

מקור הדברים הוא בגמרא בתענית: "אמר רבי אמי אין תפילתו של אדם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו, שנאמר 'נשא לבבנו אל כפים'".* איני

* ופירש המהרש"א שם, שלבו מכוון כ"כ לשמים, שיהו פיו ולבו שווים, כאילו הם במקום אחד, בכפו.

והא אוקים שמואל אמורא עליה ודרש ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו (רש"י: עם הקב"ה) ולא נאמנו בבריתו, ואעפ"כ והוא רחום יכפר עון' (רש"י: והיכי אמרת שאין תפילתם נשמעת אא"כ משים נפשו בכפו, כלומר שנפשו מכוונת בכפו), לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור (רש"י: תפילתם נשמעת ואעפ"י שאין לב כולם שלם כדכתיב ויפתוהו בפיהם לשון רבים, וביחיד אינו אא"כ לבו מכוון) (תענית ח, ע"א).

ושני הדברים מתלכדים. "צלו תי" היא התפילה הקבועה, תפילת הציבור, המנוסחת מראש, וע"כ אינה נצרכת לכוונה מיוחדת, והיא החרב החדה. לעומתה, "בעו תי", היא תפילת היחיד, התפילה שאינה קבועה, האישית, וע"כ יש צורך בה לכוונה מרובה, והיא הקשת המופעלת מרחוק ופוגעת רק כשמכוונים היטב.

ואפשר שזהו החילוק בדברי הרמב"ם בין פרק ד לפרק י. הרמב"ם פותח את הלכות תפילה בזה שמצות עשה להתפלל בכל יום, וכך הוא חיוב המצוה, "שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום, ומגיד שבחו של הקב"ה, ואח"כ שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחינה וכו'. אם היה רגיל, מרבה בתחינה ובקשה, ואם היה ערל שפתיים, מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה וכו', והכל יהיו מתפללין נוכח המקדש בכל מקום שיהיה". ובהמשך הפרק מראה הרמב"ם איך נשתנו הדברים וקבלו צביון של תפילת ציבור קבועה.

אפשר, שמה שכתב הרמב"ם בפ"ד בעניין הכוונה המיוחדת, שצריכה להיות בכל התפילה ושבלעדיה אינה תפילה, הוא בתפילה המקורית, תפילת היחיד, וכבר ביררנו לעיל, שתפילת היחיד דורשת כוונה מיוחדת, ככוונת היורה בקשת.

ברם החל מפרק ו, עוסק הרמב"ם בתפילת הציבור. "אסור לאדם לעבור אחורי ביהכנס" בשעה שהצבור מתפללין" (הלכה א), "המתפלל עם הצבור לא יאריך יותר מדאי" (הלכה ב), "כשתקנו חכמים דברי תפילות אלו" (א, ט), "תפילת הצבור נשמעת תמיד ואפילו היו בהן חוטאים, אין הקב"ה מואס בתפילתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא יתפלל ביחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור" (ח, ט).

(א). והולך הרמב"ם ומונה הלכות שליח ציבור, "סדר תפילת הציבור כך הוא..." (ט, א), ורק לאחר שכתב הרמב"ם מעלתה של תפילת הציבור, ושהקב"ה אינו מואס בה, ואפילו היו בהן חוטאים, כתב גם נפקא מינה לעניין הכוונה. וזהו שפתח בפרק י' "מי שהתפלל ולא כיון את לבו יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיון את לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך", שכיון שבתפילת הציבור עסקינן, א"צ בכוונה מיוחדת, וכשכוון לבו באבות בלבד, יצא. ואולי דווקא בברכה ראשונה צריך לחזור, שהיא כנגד האבות, והיא תמיד בגדר תפילת היחיד.

עבדה בתורתו עבדהו במקדשו

כוונה נוספת ישנה בתפילה, והיא מה שכתב הרמב"ם בראש הלכות תפילה. "והכל יהיו מתפללין נוכח המקדש, בכל מקום שיהיה". והעיר הכסף משנה, "נראה לי שלמד כן מדאמרינן במשנתו של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי 'את ה' א-לוהיך תירא ואותו תעבוד' - עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו, כלומר: להתפלל נכחו".

דין זה חוזר ברמב"ם וז"ל: "נוכח המקדש כיצד, היה עומד בחו"ל מחזיר פניו נוכח א"י ומתפלל, היה עומד בארץ מכויין פניו כנגד ירושלים וכו' היה עומד במקדש מכויין פניו כנגד בית קדשי הקדשים" (ה, ג). הלכה זו נפסקה גם בשולחן ערוך וז"ל: "בקומו להתפלל אם היה עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י, ויכוין גם לירושלים ולמקדש ולבית קדשי הקדשים" וכו' (אורח חיים, סימן טד). וביאר המשנה ברורה: "רצה לומר יכוין לבו אעפ"י שא"א לו להחזיר פניו כנגדם, ור"ל שיחשוב בלבו ורעיונו כאלו הוא עומד במקדש אשר בירושלים במקום קה"ק" (שם, סק"ג). ועל דברי המחבר, "היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש וכו' היה עומד אחורי הכפרת יחזיר פניו לכפרת", הוסיף המשנה ברורה: "ויראה את עצמו כאילו הוא עומד לפני הכפרת" (שם, סק"ז).

ולכן י"ל, שגם הרמב"ם מתכוין לשתי הלכות. בפ"א הוא מדבר על כוונת הלב שיראה עצמו כעומד בבית המקדש לפני הכפרת ומתפלל, וע"ז כתב הכסף משנה שמקורו מהקרא "ואותו תעבד", עבדהו בתורתו עבדהו

במקדשו, שהמתפלל יראה עצמו כעומד במקדש ומתפלל. ואילו בפ"ה עוסק הרמב"ם בכיוון הגוף והפנים שהוא כנגד א"י והמקדש*.

ואפשר ששתי הכוונות שברמב"ם אחת הן. בפ"ד כתב שכוונת הלב היא "כאילו הוא עומד לפני השכינה", ובפ"א כתב שיתפלל "נוכח המקדש", ועפ"י הכסף משנה היינו "עבדהו במקדשו", והיינו כפירוש המשנה ברורה, שיראה עצמו כאילו עומד בקה"ק לפני הכפרת, וזהו "לפני השכינה". והשווה דברי הרמב"ן בפרשת אחרי מות, שארץ ישראל נקראת "נחלת ה'", "שלא נתנה הקב"ה לשר ומושל, אלא הוא עצמו שולט ומשגיח בה, והיושב בחו"ל הרי הוא כמי שאין לו אלוה, כיוון שהוא חי תחת שלטון אלהים אחרים. ועיקר מקום השראת השכינה הוא במקום קה"ק, וזה שער השמים" (ע"פ רמב"ן, ויקרא יח, כה), וע"כ קיום מצוות "ולעבדו בכל לבבכם", שזו התפילה, מתקיימת דווקא במקדש, ובכוונת הלב של המתפלל, שעומד במקום המקדש ליד הכפרת.

הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו בהתגלות הראשונה "ואעשך לגוי גדול" (בראשית יב, ב), וענין "גוי גדול" נתבאר בפרשת ואתחנן, "כי מי גוי גדול אשר לו א-להים קרובים אליו כה' א-להינו בכל קראינו אליו. ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים, ככל התורה הזאת אשר אנכי נותן לפניכם היום" (דברים י, ד-ה). תורה ותפילה הם שני היסודות המייחדים את עם ישראל ומבטאים את הקרבה שלהם לא-להים, וזה העושה אותם ל"גוי גדול". עבדהו במקדשו - ע"י תפלה, ועבדהו בתורתו.

* עיין מאמרו של הרב שמחה הכהן קוק שליט"א, בספר נחלת שלמה.